

Nebol len lekárom – algológ dr. Jozef Pantoček (1846 – 1916)

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Pediatr. prax, 2016, 17(5): 221

Neprekvapí nás záujem lekárov v 19. a na začiatku 20. storočia o kvetenu (flóru) svojho okolia. Znalosť liečivých – aj lieky boli väčšinou rastlinného pôvodu – ale i jedovatých rastlín bola nutná aj pre lekárov. Ich záujem sa však obmedzil na tzv. vyššie rastliny, ako to vidieť aj v dielách „Flora Posoniensis” od dr. Lumnitzera (1791) a dr. Endlichera (1830). Tzv. nižším rastlinám, najmä lišajníkom, machorastom a riasam sa venovali len výnimočne. Takou „výnimkou” bol náš rodák Jozef Pantoček (Pantocsek) – 100. výročie jeho smrti (4. 9. 1916) si v tomto roku pripomíname.

Výnimkou bol preto, lebo sa venoval predovšetkým riasam. Riasy patria do rastlinnej ríše. Pantoček bol teda botanikom, a osobitne algológom, čiže bádateľom algológie, náuky o riasach. Aj z nich si vybral ako objekt svojho bádania mikroskopické jednobunkové riasy s kremičitými schránkami, tzv. rozsievky. Venoval sa recentným (dnes žijúcim) rozsievkam. Roku 1899 publikoval prácu o rozsievkach z okolia Nitry a r. 1902 prácu o rozšírení rozsievok z okolia Bratislavy. Väčšie štúdie venoval r. 1902 recentným rozsievkam z jazera Balaton a o 10 rokov neskôr rozsiev-

kam Neziderského jazera (Rakúsko/Maďarsko: Fertő tó). Významnejšie však bolo jeho bádanie, zamerané na fosilné (skamenelé) rozsievky. Nahromadením kremičitých schránok rozsievok vznikla ľahká, pórovitá usadená hornina, tzv. diatomit. Náuka o týchto horninách sa volá diatomológia a preto Pantoček je považovaný aj za diatomológa (napr. v Maďarsku).

Výsledkom celoživotného bádania rozsievok bola – okrem štúdií v maďarčine a nemčine – bohatá zbierka diatomologických mikroskopických preparátov. Asi 5 tisíc položiek tejto zbierky odkúpilo po jeho smrti Maďarské prírodovedné múzeum v Budapešti (žiaľ, počas 2. svetovej vojny bola zbierka takmer totálne zničená). Pantoček opísal nové taxóny (druhy) rozsievok, a to 289 recentných a 1 221 fosilných. Rozsievka *Cyclotella ocellata*, opísaná Pantočekom z jazera Balaton, bola vybraná do symbolu Maďarskej algologickej spoločnosti. Táto spoločnosť udeľuje svojim zaslúžilým členom pamätnú medailu, majúcu na averze portrét J. Pantočka.

Jozef Pantoček, rodák z Trnavy (15. 10. 1846), syn známeho lekárnik/botanika, absolvent viedenskej lekárskej fakulty (1875) – parafrázujúc

titul našej práce – nebol len algológom. Bol predovšetkým lekárom: najprv obvodným v Továrnikoch a neskôr okresným lekárom v Topoľčanoch. V päťdesiatke svojho života, r. 1896, stal sa riaditeľom Štátnej nemocnice v Prešporku (Bratislave). Počas jeho riaditeľstva sa postavil pavilón pre infekčne chorých, moderná pitevňa, oddelenie pre nervové a duševne chorých, nový chirurgický pavilón. Už r. 1898 bol namontovaný röntgenový prístroj z Nemecka (druhý na území Slovenska, prvý inštaloval dr. V. Alexander v Kežmarku). Pantoček spolu s dr. E. Merglom, primárom detskej nemocnice, ožaroval rozsievky a pod mikroskopom študoval zmeny, vyvolané rtg-lúčmi. Boli to prvé rádiobiologické pokusy u nás. Tieto pokusy boli logickým pokračovaním skúseností, získaných tzv. mikrofotografiou: r. 1890 Pantoček na výstave amatérskej fotografie v Budapešti získal zlatú medailu.

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, 810 00 Bratislava
kiss.agi@panelnet.sk